

Tereza Vlčková

Referát do semináře z ekologické ekonomie – téma: tržní přístup k přírodním zdrojům

1) Tržní přístup k ochraně životního prostředí, Tereza Urbanová únor 2002

Tereza Urbanová vyučuje na Vysoké škole ekonomické v Praze. Je vedoucí Centra pro studium životního prostředí Liberálního institutu a spoluautorkou knihy Tržní přístup k ochraně životního prostředí.

Free Market Environmentalism versus státní politika životního prostředí

Vznik FME:

- vznikl v první polovině 70. let 20. století ve Spojených státech
- teoretickým základem se stala New Resource Economics (Nová ekonomie přírodních zdrojů), která vysvětluje, jaký vliv má tvorba institucí a soukromého vlastnictví na motivace a jaký dopad má na kvalitu životního prostředí. (původně Centrum politicko-ekonomických výzkumů – PERC) v Montaně
- Tento teoretický směr **je založen na myšlenkách F. A. Hayeka, R. Coase,**

J. Buchanana a dalších.

- FME v široce diskutovanou možností řešení problémů spojených s životním prostředím (klade hlavní důraz na existenci soukromého vlastnictví a fungování tržních principů bez větších zásahů ze strany státu)
- FME považována za plnohodnotnou částí ekonomického *mainstreamu*.
- staví na mottu: „**neviditelná ruka trhu Adama Smitha může mít zelený palec**”

Subjektivní pohled podle Paul Heyneho:

- upozorňuje, že znečištění není ani tak fyzikální povahy, ale že se spíše jedná o nesouhlas určitých lidí s činností jiných lidí, jež na ně má dopad, a ke které nedali svolení.
- Znečištění tedy představuje neshodu v oblasti vlastnických práv a jako takové se musí i řešit. Soud rozhodne, na čí straně stojí právo a zda sazi na okně lze chápat jako znečištění, či nikoli.

Problematika ocenění:

Důležitou informací je cena. Ekonomická kalkulace je složitým (a neautomatickým) procesem, ale soukromí vlastníci ji mohou provádět. Bez skutečných cen a motivací podnikatelů se nelze vyhnout plýtvání zdroji.

cena je základní informace ekonomických mechanismů. Informace jsou ale místně a časově specifické
Proto navrhuje FME decentralizované oceňování.

„Decentralizace rozhodování na základě soukromého vlastnictví je lepší alternativou než centrální politická kontrola.“

Pozn. Uvažování politika při rozhodování o zdrojích bude časově omezen datem příštích voleb. To znamená, že hodnota určitého statku pro politiky není stejná jako hodnota stejného statku pro jeho majitele, který uvažuje jeho budoucí hodnotu bez dalších omezení.

Lidi přitahuje to, co je vzácné- za to jsou ochotni platit.

Až když si lidé začnou cenit přírodních statků více než jiných alternativ a vyjádří tyto své preference ochotou zaplatit, vzniká prostor pro soukromé poskytovatele žádaných statků a služeb.

Právě neochota lidí platit, a tedy (relativní) nezájem o přírodu, je jednoznačným signálem, že jiné potřeby lidí jsou ceněny výše a **pokud již stát disponuje nějakými finančními prostředky, měl by je věnovat na tato více ceněná užití, a nikoli na „ochranu přírody”**

Příklad: Jednalo se o Indiány na Labradorském poloostrově, kteří na začátku 17. století založili území pro lovce kožešin bobrů. Předtím než do dané oblasti dorazili bílí lovci kožešin, lovili Indiáni bobry společně. Ale s tím, jak rostla poptávka na nových trzích, vzrostla cena bobrů a narostla nouze o tento zdroj. Aby Indiáni zabránili úplnému vyčerpání zdroje, začali zakládat soukromé oblasti určené pro lov a dokázali tak udržet bobry na úrovni, která znamenala nejen jejich přežití, ale i trvalé budoucí zisky pro danou rodinu či jednotlivce oblasti, na níž se bobrové vyskytovali. Znamená to, že poprvé cítili Indiáni potřebu vymezit si své a sousedovo území a pečovat o přírodní zdroj (bobry), který představuje možný zisk. Náklady definice a vynucování vlastnických práv představovaly čas a zdroje použité k vymezení teritorií pro jednotlivé lovce a vyloučení ostatních z těchto území. Jakmile byla hodnota bobrů dost vysoká, stálo Indiánům za to vynaložit náklady na ustavení práv k těmto zvířatům.

Jak zabránit tragédii obecní pastviny?

Aby vlastnická práva mohla plnit svou úlohu, musí být dobře vymezená, přenositelná a vynutitelná. Jen tak z nich plyne zodpovědnost za důsledky aktivit, které jednotlivci činí.

Příklad: Vybojuje-li například určitá skupina využití nějakého parku pro pěstování vzácných a ohrožených rostlin, návštěvníci takového parku budou mít z květin potěšení bez toho, že by se o něj jakýmkoli způsobem zasloužili. Nejsou nuceni nijak investovat do vzácných květin, a přesto z nich mají užitek. Nebudou tak činit nadále. Dojde tedy k „podprodukcí přírodních krás“.

- **jasně vymezená**, aby bylo zřejmé, kdo má právo daný zdroj využívat, a tedy kdo ponese následky svých rozhodnutí o nakládání s takovým zdrojem. = Čím dále je tvůrce rozhodnutí od nesení odpovědnosti a důsledků, tím méně je ochotný racionalizovat hospodaření s daným zdrojem.
- **vynutitelná**, tj. odpovědnost za nakládání se zdrojem leží na jeho vlastníkově a existuje systém, který tuto odpovědnost vynucuje, a případně stanovuje sankce.
- **převoditelná**, tedy možnost svůj zdroj na někoho převést, někomu prodat či pronajmout. Jedná se o důležitou ekonomickou vlastnost vlastnických práv, díky které vlastníci uvažují o hodnotě svého majetku a jsou motivováni ji zvyšovat, a nikoli ničit a pustošit.

Intervence státu podle teorie FME:

FME přisuzuje státu důležitou roli při tzv. „určování pravidel hry“, tj. roli při vymezování a následném vynucování vlastnických práv. Zastánci FME vidí důležitost státní role především v oblasti vynucování práva, resp. soudnictví.

2) Ekonomie a životní prostředí – liberální institut, Lenka Čamrová (ed.)

Kapitola 11.: Environmentální problémy a jejich řešení pomocí vlastnických práv (Walter E. Block)

Hlavní myšlenka:

Lze dokázat vyřešit problémy znečištění životního prostředí tím, že se budeme opírat o stejné jednání a motivace jednotlivých lidí, které jsou příčinou ekonomického růstu a rozvoje společnosti. Tedy využití obrovského potenciálu „sobeckého“ zájmu jednotlivců.

Teze:

- odpovědnost všech není ve skutečnosti odpovědností nikoho
- Je snadné znečišťovat to, co nám nepatří nebo přehlížet znečišťování veřejného majetku- nás se to přece netýká.

Jak tedy zajistit, aby mechanismus, jehož pomocí je chráněn náš soukromý majetek, fungoval stejně i v případě přírodních statků? Například lesů?

Odpověď je: Dokud budeme udržovat při životě mýtus veřejného vlastnictví, bude to velmi obtížné.

Kdo je vinen?

Dnešní vlády, místo aby podporovaly respekt k vlastnickým právům, často způsobují jejich narušování.

Skupiny environmentalistů mají za to, že kapitalistický systém, založený na politice laissez-faire je příčinou většiny environmentálních problémů. Vysoká míra znečištění existovala ale i za železnou oponou. Nelze popřít, že soukromý sobecký zájem může za určitých okolností poškodit životní prostředí, ale ve velkém rozsahu je takové chování podpořeno a determinováno legislativou a zákony. Problém znečištění je pouze přímým důsledkem selhání zákonodárců ve věci vymezení vlastnických práv.

Proč jsou současné environmentální problémy především důsledkem degradace vlastnických práv ve vyspělých západních státech?

Příklad z historie:

Dříve common law-zvykové právo- ochrana před nepřipustným obtěžováním- 30.-40. léta 19. století – soukromá práva podřízena vyšším zájmům společnosti a tzv. veřejnému blahu. Období průmyslové revoluce- veřejné blaho viděno v pokroku a industriálu... Zvykové nepřipustné obtěžování šlo stranou (příklad s paní a prádlem nebo s farmářem a jiskrami lokomotiv). Nezadržitelný pokrok doby nelze přece omezovat ohledem na čistě soukromé zájmy. V této souvislosti zmiňuje Block Ronalda Coase, který se zabýval účelovým posunem v oblasti chápání soukromých vlastnických práv.

Vládní selhání:

Klíčovým aspektem celého problému je vnesení určitého vládního stanoviska do dvoustranného sporu- nikoliv tedy fungování svobodného trhu jako takového.

Problém, se kterým se dnes potýkáme je typickým příkladem **tragédie obecní pastviny**. Znečištěné životní prostředí je tedy výsledkem absence vlastnických práv. Výrobci se dnes nezabývají ani nemohou zabývat investicemi do nákladných technologií, šetřících životní prostředí, neboť by je levná konkurence zničila.

Politování hodné precedenty- autor Walter E Blok. se zamýšlí:

Kdyby se nezačala vlastnická práva tak výrazně podřazovat zájmům veřejným v době pr. revoluce a byly by řešeny spory nepřipustného obtěžování, investoři by tak nenásilnou cestou sami začali více investovat do ekologicky šetrných technologií. ????

Systém svobodného trhu zajišťuje, aby všechny náklady byly zahrnuty do ekonomických kalkulací tak, že není umožněno ani tolerováno žádné narušování vlastnických práv ani nepřipustné obtěžování vlastníků.